

SUG'URTA FAOLIYATINING SHAFFOFLIGI VA OCHIQLIGINI TA'MINLASHNING ASOSIY USTUVOR YO'NALISHLARI

Olmosova Munisa Sherxon qizi
Toshkent Davlat Iqtisodiyot Universiteti talabasi

Annotatsiya. Ushbu ilmiy maqolada sug'urta kompaniyalari faoliyatining shaffofligi va ochiqligini ta'minlash masalasi o'rganilgan. Yuridik va jismoniy shaxslarning, shuningdek potensial sug'urtalanuvchilarning sug'urta faoliyati to'g'risida xabardorligini oshirish maqsadida bir qator muammolar va kamchiliklar o'rganilib, tahlil qilingan va ularga bir qancha yechimlar va takliflar taqdim etilgan.

Kalit so'zlar: shaffoflik va ochiqlik, IAIS, sug'urta savodxonligi, potensial sug'urtalanuvchilar, sug'urta mahsuloti iste'molchilari, sug'urta kompaniyalari.

Аннотация. В данной научной статье исследуется вопрос обеспечения прозрачности и открытости деятельности страховых компаний. В целях повышения осведомленности юридических и физических лиц, а также потенциальных страхователей о страховой деятельности был изучен и проанализирован ряд проблем и недостатков, а также предложен ряд решений и предложений.

Ключевые слова: прозрачность и открытость, IAIS, страховая грамотность, потенциальные страхователи, потребители страховых продуктов, страховые компании.

Abstract. This scientific article explores the issue of ensuring transparency and openness of the activities of insurance companies. In order to increase awareness of the insurance activities of legal entities and individuals, as well as potential insurers, a number of problems and shortcomings were studied, analyzed and presented with several solutions and proposals.

Key words: transparency and openness, IAIS, insurance literacy, potential insurers, consumers of insurance products, insurance companies

Sug'urta kompaniyalari faoliyatining shaffofligi va ochiqligini ta'minlash bugungi kunda jahon sug'urta bozori, jumladan, O'zbekiston sug'urta faoliyatining assosiy vazifalaridan biri hisoblanadi. Aslida, har qanday soha uchun shaffoflik va ochiqlik har bir davrda adolat va rivojlanishning asosiy sharti bo'lib kelgan. Shuningdek, sug'urta faoliyatining jamiyatdagi nufuzi va obro'si sug'urta mahsulotlarining aholi uchun shaffofligi va ochiqligiga bevosita bog'liq.

IAIS tomonidan qabul qilingan "Sug'urtaning asosiy prinsiplari"ning 2018-yildagi yangi tahririda har bir mamlakatning sug'urta faoliyatini tartibga soluvchi va nazorat qiluvchi organlariga sug'urta kompaniyalaridan o'z faoliyatiga oid ma'lumotlarning shaffofligi va ochiqligini ta'minlashni talab etish tavsiya etilgan [1].

Ta'kidlash lozimki, O'zbekistonda sug'urta faoliyatining shaffofligi va ochiqligini ta'minlash bo'yicha amaliy chora-tadbirlar ko'rilmogda. Jumladan, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 2-avgustdagi "O'zbekiston Respublikasining sug'urta bozorini isloh qilish va uning jadal rivojlanishini ta'minlash chora-tadbirlari to'g'risida"gi PQ-4412-son qarorida sug'urta bozori shaffofligi va ochiqligini ta'minlash milliy sug'urta bozorini isloh qilish va jadal rivojlantirishning asosiy yo'nalishlaridan biri etib belgilangan [2]. Ushbu qaror bilan O'zbekiston Respublikasi Moliya vazirligi huzurida Sug'urta bozorini rivojlantirish agentligi tashkil etildi va uning vazifalari qatoriga sug'urta bozorining ishlashi, uning holati va sug'urta bozori professional ishtirokchilari faoliyati sohasidagi statistik va moliyaviy ko'rsatkichlarni muntazam e'lon qilish yo'li orqali ta'minlash kiritildi.

Sug'urta faoliyatining shaffofligi va ochiqligini ta'minlash masalasi, faqatgina sug'urta sohasidagi xorijiy va mamlakatimiz olimlarining emas, balki xalqaro va mintaqaviy tashkilotlarning ham e'tiborini o'ziga qaratib kelmoqda.

Yevropa Ittifoqi Parlamenti va Kengashining 2009-yil 25-noyabrdagi "Sug'urta va qayta sug'urta faoliyatini amalga oshirishni tashkil etish va amalga oshirish to'g'risida (Solvency II)"gi 2009/138/EC-son direktivasida keng jamoatchilikni sug'urta va qayta sug'urtalovchi kompaniyalar faoliyati bilan yaqindan tanishtirib borish, sug'urta mahsuloti iste'molchilarining manfaatlarini himoya qilish maqsadida sug'urta faoliyatiga oid ma'lumotlarning ochiqligini ta'minlash zarurligi ko'rsatilgan. Mazkur Direktivaning 3-bo'limi "Axborotlarni ommaviy oshkor qilish" deb nomlangan bo'lib, uning 51-moddasida Yevropa Ittifoqiga a'zo bo'lgan davlatlar har yili o'z hududlaridagi sug'urta va qayta sug'urta kompaniyalaridan ularning to'lov qobiliyati va moliyaviy holati haqidagi ma'lumot va hisobotlarni ommaviy oshkor etishlarini talab qilishlari zarurligi ta'kidlangan [3].

Sug'urta faoliyatini davlat tomonidan tartibga solishda shaffoflik va ochiqlikni ta'minlashda ham bir qator chora-tadbirlar olib borilmoqda. Xususan, Daniel Schwarcz tartibga soluvchi maxsus organning qo'llab-quvvatlashi natijasida sug'urta kompaniyalari faoliyatining shaffof va ochiqligini ta'minlash sug'urta bozorining holatini sezilarli darajada yaxshi tomonga o'zgartirishi mumkin, deb hisoblaydi [4]. Uning fikricha, ba'zi hollarda sug'urta faoliyatining shaffofligi va ochiqligini ta'minlash amaldagi sug'urtaga oid normative-huquqiy hujjatlarga qaraganda ham sug'urta mahsuloti iste'molchilarining huquqlarini himoya qilinishi jihatidan foydali bo'lishi mumkin.

Toshkent Davlat Iqtisodiyot Universiteti "Soliqlar va sug'urta" kafedrasida iqtisodiyot fanlari doktori (DSc) Q.M.Qo'ldoshev sug'urta faoliyatining mamlakatimiz uchun o'zaro sug'urta jamiyatlarini tashkil etish metodologiyasi va huquqiy asoslari, ushbu jamiyatlarda sug'urta ishini tashkil etish va amalga oshirish yo'nalishlari kabi masalalarni o'rgangan, biroq sug'urta faoliyatining shaffofligi va ochiqligini ta'minlashga oid masalalar tadqiq etilmagan [5].

Respublikamizda umumiy holatda sug'urta faoliyatining ochiqligi va shaffofligi yetarli darajada ta'minlanmagani quyidagilarda namoyon bo'lmoqda:

- potensial sug'urtalanuvchilarning, ya'ni sug'urtaga ehtiyoji bor insonlarning sug'urta kompaniyalari faoliyati va ular tomonidan taklif etilayotgan sug'urta mahsulotlari to'g'risidagi xabardorligi yetarli darajada yuqori emas;

- shaharda yashovchi aholiga nisbatan chekka hududlar aholisining sug'urta savodxonligi talabgajavob bermaydi, ayrim sug'urta kompaniyalarining veb-saytlarida potensial sug'urtalanuvchilar uchun yetarli ma'lumotlar mavjud emas;

- sug'urta kompaniyalarining rasmiy veb-saytlarida har bitta sug'urta mahsuloti yuzasidan sug'urta qoidalari to'liq aks ettirilmagan.

Ushbu muammolarni bartaraf etish yuzasidan quyidagilar taklif etildi:

- aholida sug'urta savodxonligini oshirish maqsadida sug'urtaning mazmunini sodda va tushunarli tarzda yoritib beruvchi ommabop qo'llanma hamda sug'urta mahsulotining ochiqligini ta'minlash bo'yicha standart talablar ishlab chiqish;

- sug'urta kompaniyalarining veb-saytlarida har bir sug'urta mahsuloti bo'yicha sug'urta qoidalarini shakllantirish, sug'urta faoliyatini tartibga solish va nazorat qilish organlari tomonidan o'tkaziladigan tekshiruv natijalarini tarmoqni tartibga soluvchi va nazorat qiluvchi organning rasmiy veb-saytida doimiy tarzda e'lon qilish amaliyotini tashkil etish;

- sug'urta kompaniyalarining rasmiy veb-saytlarida majburiy aks ettirilishi lozim bo'lgan ma'lumotlar ro'yxatini o'z ichiga olgan normative hujjat ishlab chiqish.

Izlanish natijalari sug'urta kompaniyalari faoliyatining shaffofligi va ochiqligini ta'minlash aholida sug'urta savodxonligini oshishida, sug'urtaning iqtisodiy tarmoqlar va xalq orasiga kirib borishining kuchayishida va sug'urta mahsuloti iste'molchilari tomonidan sug'urta mahsulotlarini tanlash imkoniyati yuksalishida muhim omil hisoblanishini namoyon qildi.

Xulosa o'rnida ta'kidlaganda, sug'urta kompaniyalari faoliyatining shaffofligi va ochiqligini ta'minlash bo'yicha ishlab chiqilgan takliflarni amalga oshirish natijasida yuridik va jismoniy shaxslarning, shuningdek potensial sug'urtalanuvchilarning sug'urta faoliyati to'g'risida xabardorligi oshadi, sug'urta mahsulotlari sifati va narxini taqqoslash uchun yuridik va jismoniy shaxslarga yetarli shart-sharoitlar yaratiladi hamda sug'urta faoliyati bo'yicha ilmiy-tadqiqot ishlarini amalga oshirish samaradorligi yanada oshadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Insurance Core Principles, updated November 2018. International Association of Insurance Supervisors. <https://www.iaisweb.org/page/supervisory-material/insurance-core-principles-and-comframe/file/87203/all-icps-adopted-in-november-2018>.
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 2-avgustdagi "O'zbekiston Respublikasining sug'urta bozorini isloh qilish va uning jadal rivojlanishini ta'minlash chora-tadbirlari to'g'risida"gi PQ-4412-son qarori. <https://www.lex.uz/docs/4459802>.

3. Directive 2009/1388/EC of the European Parliament and the Council of 25 November 2009 on the Taking-up and Pursuit of the business of Insurance and Reinsurance (Solvency II) (recast) (Text with EEA relevance) (OJ L 335, 17.12.2009, p.1) p.48. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=celex%3A32009L0138>.
4. Daniel Schwarcz. Transparently Opaque: Understanding the Lach of Transparency in Insurance Consumer Protection. Scholarship Repository University of Minnesota Law School 61 UCLA L. REV. 394 (2014). P.416. https://scholarship.law.umn.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1582&context=faculty_articles.
5. Qo'ldoshev Q.M. "O'zbekistonda o'zaro sug'urtalashning metodologik asoslarini takomillashtirish" mavzusida 08.00.07 – Moliya, pul muomalasi va kredit ixtisosligi bo'yicha i.f.d (DCs) ilmiy darajasini olish uchun yozilgan dissertatsiya avtoreferati. – T.: 2019. – 75 b.